

การประยุกต์หลักสังคหัตถ์ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย*

AN APPLICATION OF THE FOUR BASES OF SOCIAL SOLIDARITY FOR THE
ACTIVITY ADMINISTRATION OF SANGHA IN MAUNG NONGKHAI DISTRICT,
NONGKHAI PROVINCE

พิมพ์ลภัส นัสบุสย์¹

Phimlaphas Natsabut¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

Email : 6402205016@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษาหลักสังคหัตถ์ 4 ประการ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและ 3) เพื่อประยุกต์หลักสังคหัตถ์ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระภิกษุระดับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จำนวน 37 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีกรอบการบริหารงาน 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ 2. หลักสังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การให้ การเสียสละ การพูดจาให้สุภาพ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ เพื่อให้การช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ การช่วยด้วยถ้อยคำ กำลังคน การร่วมเผชิญแก้ปัญหา มุ่งสงเคราะห์ และประสานคนให้เกิดความสามัคคีเพื่อให้การบริหารจัดการงานต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ 3. การประยุกต์หลักสังคหัตถ์ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย 1) ทาน การให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นโทษต่อสังคม การเสียสละตนในด้านกำลัง ความสุขส่วนตัว และปัญญาที่พร้อมจะเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่น ทั้งที่เป็นอามิสทานและธรรมทาน 2) ปิยวาจา การพูดจาประสานงานด้วยถ้อยคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดให้เกิดความสามัคคีและมีประโยชน์ 3) อัตถจริยา การประพฤติปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ การชวนช่วยเหลือการเอาใจใส่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่น และ 4) สมานัตตตา การทำตนเสมอต้นเสมอปลายถูกต้องตามกาลเทศะ เพื่อเป็นผู้มีความสม่ำเสมอทำงานอย่างเสมอต้นเสมอปลายลดปัญหาด้านการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องให้น้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

3) อุตถจริยาและ 4) สมนัตตา เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินการบริหารงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ลดระยะเวลาในการดำเนินงาน วางคนให้เหมาะสมกับงาน และการทำงานเกิดความคุ้มค่า ทำให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์

คำสำคัญ : การประยุกต์; หลักสังคหวัตถุ; การบริหารกิจการคณะสงฆ์

ABSTRACT

The purposes of the research were 1) to study the situation of the activity administration of Sangha in Maung District, Nongkhai Province 2) to study the principle of the Four Bases of Social Solidarity in Theravada Buddhism and 3) to apply the principle of the Four Bases of Social Solidarity for the activity administration of Sangha in Maung District, Nongkhai Province by using the qualitative research. The main informants were monks at the Sangha Administrative level in the Sangha Administration of Mueang Nong Khai District. Nong Khai Province, totaling 37 photos. The research tool was an interview form. Data were analyzed by descriptive analysis.

The results of the research are found that: 1) The situation of the activity administration of Sangha in Maung District, Nongkhai Province consists of the 6 aspects of administration, that is, 1) government 2) education 3) assistant education 4) dissemination 5) public assistance and 6) general public assistance. 2) The Four Bases of Social Solidarity is the Dhamma for trust on the others' spirits, charitability, assistance as the assist principle for each other, that is, giving, donation, polite word, beneficial behavior for others and regular behavior in order to assist with various offerings, sweet words, manpower, participating in solving the problems, attention to assist and encourage people to create the harmony for various managements efficiently. 3) The application of the principle of the Four Bases of Social Solidarity for the activity administration of Sangha in Maung District, Nongkhai Province is found that 1) Dana: to give the beneficial materials and not to be peril to society. To sacrifice the self in the aspect of energy, self-happiness and wisdom that is to learn and know the others both material and non-material donation 2) Piyavaca: Pleasant speech means to speak with coordinated speech with polite, sweet and heartfelt words and to speak in order to create the unity and the benefits 3) Atthaciriya: useful conduct in various aspects for the benefits of others and to focus on assisting the others and Samanatta: to behave oneself equal in the right way in accordance with time and space to make more equality and to work in the middle way and decrease the work problems in specially in Item 3 Atthacariya and Item 4 Samanatta in order to create the efficiency in work administration of Sangha

in the six aspects that is, to decrease the time in working and put the man in the right job and to make the work worthwhile and to bring the work to reach the objectives.

Keywords : Application; Sangkhawathu; Sangha affairs administration

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

วัดเป็นหน่วยงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้านเพื่อการอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์ภายในวัด อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข รวมถึงกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย หลักเกณฑ์ และวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัดนั้น ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด หนึ่ง วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา 31 วรรคสอง และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ด้วย เพราะฉะนั้น วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิ และหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่น บุคคลธรรมดาเว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างที่ทำเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด ในกิจการทั่วไป ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตาม มาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็น เจ้าพนักงานตาม ความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2552) การปกครองและคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพอปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวทางการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ใน รูปแบบที่พระพุทธองค์ ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย ถึงแม้ว่ากาลจะล่วงเลยไปหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คณะสงฆ์ในยุคต่างๆ ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนดตัดสิน ให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ กล่าวโดยรวมในสมัยพุทธกาลนั้นได้ กำหนดรูปแบบและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ คือ การบวช พระธรรมวินัย การศึกษาและการเผยแผ่ (กรมการศาสนา, 2541)

ปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับภาระงานมอบอำนาจและการกระจายงานให้ผู้ช่วยบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการปกครองสงฆ์ในปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ

มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดจนการแต่งตั้ง ถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการในด้านการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจกรรมคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจกรรมคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจกรรมบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2539)

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์ที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์เชื่อว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ฉะนั้น การเป็นนักบริหารที่ดีต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ อย่าเป็นผู้ตกข่าว บริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำ การจะแก้ปัญหาใดๆ นั้น ต้องแก้ในขณะนั้น อุปมาเปรียบเหมือนตีเหล็กต้องตีตอนร้อน การปกครองเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องดูทันที นั้นหมายถึงการที่จะแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้น อย่าชะลอจนเรื่องเงียบหายไปโดยไม่สนใจ นิ่งเฉย จะทำให้เสียระบบการทำงาน เสียระบบการปกครอง การบริหารงานต้องมีการจัดระบบให้ดีลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ อย่างนี้ดูตายต้องชวนช่วยหางานอยู่เสมอ การข่าวข้อมูลสื่อสารต้องรวดเร็วทันใจทันเหตุการณ์ เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลแล้วต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองโดยเป็นลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าสถานการณ์และการทำเชิงรุก รู้ทัน รู้คน รู้งาน รู้กาล เป็นแมวมองเลือกหาคนที่ฝีมือมาร่วมทีม เพื่อสนองงานและให้พิจารณาความดีความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำนั้นคือ การส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงาน การทำอย่างนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครองในระดับเบื้องต้นหรือระดับสูงขึ้นไป

ในอำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย มีวัดมากที่สุดเมื่อเทียบกับทุกจังหวัดในประเทศไทย เฉพาะในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายนั้นมีวัดมากขึ้น 172 วัด ซึ่งในงานด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีการบริหารจัดการตามลำดับหน้าที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และบทบัญญัติในกฎหมายมหาเถรสมาคม มีวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง มีเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย ทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วยพระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและพระเลขานุการ เพื่อช่วยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นบรรลุลจุดหมายหรือเป้าประสงค์ ใน 6 ด้านคือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านการศาสนศึกษา 3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5. ด้านการสาธารณูปการ และ 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากสภาพปัญหาการทำงานไม่ต่อเนื่อง ขาดการประสานงานจากบุคคล และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้การ

บริหารกิจการคณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพเพราะขาดเครื่องมือหรือกลไกที่จะสนองงานให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นปัญหาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องมีการ บูรณาการให้เท่าทันกับสภาพการณ์ปัจจุบันนั้น จึงทำให้เกิดความใคร่รู้ว่าการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยหลักสังคหวัตถุของ คณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อนำเอา ผลการวิจัยไปพัฒนาการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่อยู่แล้ว ก็จะได้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ส่วนที่กำลังพัฒนานั้น ก็จะได้ประมวลข้อเสนอแนะให้เกิดแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนยิ่งขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคลหรือองค์กรเองก็ตาม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.3 เพื่อประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- 3.2 ทำให้เข้าใจหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 3.3 ได้ผลการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย การวิจัยการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักสังคหวัตถุของคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ดังนี้ ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง สันทนา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2. ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาทฤษฎีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากตำรา เอกสารวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ พระภิกษุระดับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 37 รูป การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาหลักสังคหวัตถุ ศึกษาแนวคิดประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ แล้วนำข้อมูลทั้งสองด้านมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้

องค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย แล้วนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สร้างแบบสอบถามการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย 2) นำแบบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ 3) ปรับปรุงแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่านในการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษา และวิจัย 4) นำแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 1 ท่าน 5) ปรับปรุงแบบคำถามในการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา 6) พิมพ์เครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้ 1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย แล้วพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญเพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระภิกษุระดับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จำนวน 37 รูป 2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญได้เตรียมตัว และเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึกการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนในการทำวิจัย 1) ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสาร ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ มีตำราหลักและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลชั้นทุติยภูมิ มีตำรา เอกสารวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหวัตถุ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 2) ขั้นตอนที่ 2 จากการรวบรวมข้อมูลในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำเป็นแบบสัมภาษณ์โดยการเก็บข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 37 คน 3) ขั้นตอนที่ 3 การนำข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงการสรุปผลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต แล้วนำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้การแปลความด้วยวิธีการตีความ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลที่ได้นำสรุปอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่ออธิบายการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีกรอบการบริหารงาน 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีการบริหารจัดการกิจการงานด้านต่างๆ เป็นอย่างดี แต่ในการทำงานนั้นยังคงขาดประสิทธิภาพในงานดำเนินงานซึ่งมี 4 ประเด็นปัญหาที่เห็นได้ชัด ดังนี้ 1) ปัญหาการทำงานไม่ต่อเนื่อง ขาดการติดตามผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม 2) ขาดการประสานงานจากบุคคล และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 3) ขาดการประชาสัมพันธ์ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อมีแนวทางการบริหารในทิศทางเดียวกัน และ 4) ขาดการวางแผนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ จากปัญหาที่พบเหล่านี้จึงได้มีการนำเอาหลักสังคหวัตถุมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ (2550) ได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงานทางธุรกิจ และความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมและต้นทุนน้อยที่สุดโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ต้นทุน (Cost) คุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Quantity) เวลา (Time) วิธีการ (Method) ในการผลิต การบริหารวัด เป็นการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งใน และนอกวัด มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด ซึ่งหมายถึง การจัดวางโครงสร้างในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของวัด ให้มีลำดับขั้นตอนที่มีระเบียบแบบแผนที่เหมาะสม เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงาน เพราะวัดเป็นสถานที่สาธารณะและเป็นแหล่งรวมใจของชาวพุทธ

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การให้ การเสียสละ การพูดจาให้สุภาพ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ เพื่อให้การช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ การช่วยด้วยถ้อยคำ กำลังคน การร่วมเผชิญแก้ปัญหา มุ่งสงเคราะห์ และประสานคนให้เกิดความสามัคคี เพื่อให้การบริหารจัดการงานต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน, 2538) ที่ได้กล่าวถึงหลักสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่าเมื่อทุกคนต่างประพฤติสังคหวัตถุทั่วถึงกันแล้ว อย่าว่าแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมดบ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงว่าสังคหวัตถุทั้ง 4 อย่าง เป็นคุณสมบัติที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือกันอย่างวิเศษแท้

การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พบว่า 1) ทาน การให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นโทษต่อสังคม การเสียสละตนในด้านกำลัง สุขุขส่วนตัว และปัญญาที่พร้อมจะเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่น ทั้งที่เป็นอามิสทานและธรรมทาน 2) ปิยวาจา การพูดจาประสานงานด้วยถ้อยคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดให้เกิดความสามัคคีและมีประโยชน์ 3) อตถจริยา การประพฤติปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ การชวนช่วยช่วยเหลือการเอาใจใส่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลผู้อื่น และ 4) สมานัตตทา การทำตนเสมอต้นเสมอปลายถูกต้องตามกาลเทศะ เพื่อเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ ทำงานอย่างเสมอต้นเสมอปลายลดปัญหาด้านการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องให้น้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 3) อตถจริยา และ 4) สมานัตตทา เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินการบริหารงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ลดระยะเวลา

ในการดำเนินงาน วางคนให้เหมาะสมกับงาน และการทำงานเกิดความคุ้มค่า ทำให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุบุญโญ), 2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ ภาค 3 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดขึ้นภายหลังที่พระพุทธร่องค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา เกิดพระปัญจวัคคีย์และทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เกิด “มหาเถรสมาคม” ขึ้นและได้พัฒนามาโดยลำดับ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการ เพื่อบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ผ่านช่องทางของหน่วยงานปกครองตามลำดับขั้น นอกจากนี้แล้วกำหนดให้มีการทำงาน 6 ด้าน กล่าวคือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หลักธรรมาภิบาล หมายถึง ระบบโครงสร้างและกระบวนการต่างๆ ที่วางกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า โดยหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ พรหมวิหาร อธิปไตย สังคหวัตถุ สारณียธรรม สปัฏฐธรรม และอปรีหานิยธรรม ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จะทำให้ภาคกิจทั้ง 6 ด้านบรรลุเป้าหมาย สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ภาค 3 ที่ได้จากแบบสอบถาม พบว่าภาพรวมในทุกประเด็นคำถามอยู่ในระดับที่ดีมาก (มากกว่า 4.0 ทุกข้อ) อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกยังคงพบว่าสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ภาค 3 นั้นยังมีประเด็นปัญหา อุปสรรค ที่ทำให้ต้องวิเคราะห์ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis) และบูรณาการหลักการต่างๆ จนเกิดรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่เรียกว่า “6D+3M” โดย “6D” หมายถึง ภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ ซึ่งเน้นหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธและหลักพุทธธรรมที่แตกต่างกันไปตามภาระหน้าที่ในภารกิจด้านนั้นๆ และ “3M” หมายถึง การจัดบุคคลากร (Man) การจัดงบประมาณ (Money) และการปฏิบัติการ (Management)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 แต่ละวัดในอำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย ควรสร้างศูนย์เรียนรู้ภายในวัดเพื่อที่จะสร้างการเข้าถึงข้อมูลของวัดแต่ละวัดโดยง่าย และเป็นการศึกษาเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของวัด ความสำคัญของวัด บทบาทหน้าที่ของวัดเพื่อจะเป็นการบริการข้อมูลข่าวสารของวัดภายในพื้นที่

7.1.2 ควรจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ และออนไลน์ของแต่ละวัดภายในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย และในจังหวัดหนองคาย ให้เกิดการเข้าถึงได้ง่าย ต่อการศึกษาเรียนรู้ประสานงาน สอบถามข้อมูล และสาระสำคัญ เอกลักษณ์ด้านต่างๆ ของวัด เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับประชาชน

7.1.3 การบริการกิจ คณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย ควรที่จะจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ กลุ่มผู้บริหารวัดตามกระบวนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน เพื่อที่จะได้เป็นแนวปฏิบัติดีให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของวัดนั้นมีความรู้ ความเข้าใจ แนวปฏิบัติดีที่จะเป็นการพัฒนาวัดให้เกิดความเท่าเทียมในแต่ละด้านของการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพ

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 สังคหวัตถุ 4 วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พุดง่าย ๆ สังคหวัตถุ ก็คือ เทคนิควิธีทำให้คนรัก หรือมนต์ผูกใจคน นั่นเอง มีทั้งหมด 4 ประการ ดังนี้

1) ทาน คือ การให้ ได้แก่ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกัน ด้วยสิ่งของ การให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลส เช่น การบริจาคทานแก่นสมณชีพราหมณ์ ผู้ทรงศีล เพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยให้สังคหวัตถุนี้ ในแง่ปฏิบัติ หมายถึง การเฉลี่ยหรือแบ่งให้จากส่วนที่ตนมีอยู่ มิใช่ให้มากมายจนไม่เหลือ หรือให้จนผู้รับร่ำรวย จุดประสงค์เน้นที่การแสดงอัธยาศัยไมตรีมากกว่าความมากหรือน้อยของวัตถุที่ให้ เพราะฉะนั้น คนยากจนหรือคนที่มีวัตถุสิ่งของเล็กน้อยก็สามารถแบ่งปันให้ทานผู้อื่นได้ตามอัตภาพของตน เช่น การแบ่งปันอาหารให้เพื่อน แบ่งปันเครื่องเขียนให้เพื่อน เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

2) ปิยวาจา คือ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสมานสามัคคี ปิยวาจาทำได้ง่าย เพราะวาจานั้นมีในตัวเรา เพียงเรามีสติ มีเมตตาในใจก็สามารถพูดออกมาได้ คำพูดมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ (1) คำพูดที่พูดออกไปแล้วคนฟังเกลียด เช่น คำหยาบ คำด่า คำประชด คำกระทบกระทั่ง คำแดกดัน คำสบถ เป็นต้น คำพูดเหล่านี้เรียกว่า "อัปปิยวาจา" (2) คำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรัก เช่น คำอ่อนหวาน คำชมเชยจากใจจริง คำพูดที่ชวนให้เกิดความสมัคสมานไมตรี เป็นต้น

3) อุตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ อย่างคำพังเพยที่ว่า "อยู่บ้านท่านอย่างนั่งดูตาย บั้นบัวบั้นควายให้ลูกท่านเล่น" หรือ "อยู่ก็ให้เขาไว้ใจไปก็ให้เขาคิดถึง" คนที่ไม่นั่งดูตายมีอะไรพอจะช่วยเหลือคนอื่นและสังคมได้ก็เอาใจใส่ชวนช่วยช่วยเหลือตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "คนทำหมู่คณะให้ดังงาม" อยู่ที่ไหนก็สร้างความเจริญที่นั่น วิธีทำตนให้เป็นประโยชน์และทำสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา

4) สมานัตตตา คือ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย 2 ประการ คือ (1) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย (2) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม

7.2.2 ประโยชน์ของสังคหวัตถุ 4 ที่อำนวยความสะดวกที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้ดังนี้
 1) ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข 2) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
 3) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ
 4) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี 5) ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติเสื่อมเสียในสังคม

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการทำวิจัยเรื่องเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพของผู้นำคณะสงฆ์ตามหลักสังคหวัตถุของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย

7.3.2 ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบทั้งเรื่องคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติความเป็นผู้นำ ทักษะ การบริหารจัดการและปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสแต่ละวัดตามหลักสังคหวัตถุ 4 หรือหลักธรรมอื่นๆ

7.3.3 ควรมีการวิเคราะห์พัฒนาการบริหารจัดการวัด ด้วยหลักสังคหวัตถุของเจ้าอาวาสในจังหวัดหนองคาย

7.3.4 ควรมีการวิจัยคุณสมบัติของการเป็นเจ้าอาวาสที่มีความชัดเจน และการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในจังหวัดหนองคาย

7.3.5 ควรมีการศึกษาเพื่อรวบรวมความรู้ ความเข้าใจของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองคาย เพื่อที่จะใช้สร้างความรู้ความเข้าใจและเป็นแบบแผนในการปฏิบัติให้เป็นรูปแบบเดียวกันที่สามารถวัดและประเมินผลเป็นวิทยาศาสตร์ได้

8. บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2522). **คู่มือครูจริยศึกษา**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ. (2550). **การจัดการความรู้ของผู้ตรวจประเมินระบบคุณภาพ สำนักงานรับรองระบบคุณภาพ วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สร.-ว.ส.ท..** สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2565. จาก <http://learners.in.th/file/lemonpoo>
- พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปัญญา). (2561). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมมาภิบาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ ภาค 3. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2552). **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ : สหนิกรธรรมจำกัด.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน). (2538). **สังคหวัตถุ 4**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.